

Små barns sätt att kommunicera i leken

Christina Algotsson

SAMMANFATTNING

Christina Algotsson

Små barns sätt att kommunicera i leken.

Antal sidor: 31

Small children's ways off communication when they play.

Number off pages: 31

Syftet med denna undersökning är att beskriva hur små barn kommunicerar i leken. Jag har undersökt vilka olika uttryckssätt barnen använder sig av när de kommunicerar i olika leksituationer. Undersökningen är gjord på en småbarnsavdelning, och metoden jag har använt mig av är videoobservationer. Resultatet visar att de små barnen oftast använder sig av kroppsspråk, blickar, mimik, handgripligheter, imitation och olika ljud för att göra sig förstådda när de kommunicerar. I diskussionen tas det upp hur och varför de kommunicerar som de gör och om vikten av att förstå leksignalerna för att inga missförstånd ska uppstå.

Sökord: Små barn, Kommunikation, Lek, Förskola

Postadress
Växjö universitet
351 95 Växjö

Gatuadress
Universitetsplatsen

Telefon
0470-70 80 00

E-post

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1. Inledning och bakgrund	4
1.1 Uppsatsens innehåll	4
1.2 Syfte och frågeställning.....	4
2. Litteraturgenomgång	5
2.1 Betydelsen av kommunikation mellan människor.....	5
2.2 Små barns språkliga utveckling	7
2.3 Lekens grunder	9
2.4 Små barns samspel i leken.....	10
3. Metod	14
3.1 Kvalitativ metod.....	14
3.2 Val av metod.....	15
3.3 Barngruppen - urval.....	15
3.4 Etiska överväganden.....	16
3.5 Genomförande av undersökningen.....	17
3.6 Analys av resultaten.....	18
4. Resultat och analys	19
4.1 Första leksituationen.....	19
4.2 Andra leksituationen.....	20
4.3 Tredje leksituationen.....	21
4.4 Fjärde leksituationen.....	22
4.5 Femte leksituationen.....	22
4.6 Sjätte leksituationen.....	23
4.7 Sjunde leksituationen.....	24
5. Diskussion	25
5.1 Metoddiskussion.....	25
5.2 Resultatdiskussion.....	27
6. Källförteckning	30
Bilaga	31

1 Inledning och bakgrund

Den här uppsatsen handlar om hur små barn kommunicerar i leken. Jag har arbetat inom förskolan i 15 år och de senaste åren har vi inom förskolan mer och mer diskuterat om hur viktig leken är, men jag upplever att vi i personalen ute på förskolorna många gånger är dåliga på att använda leken i den dagliga verksamheten. Därför vill jag gärna undersöka hur vi på ett bra sätt kan stimulera små barns lek och även se hur de kommunicerar med varandra. Jag tänkte mig att denna rapport skulle kunna vara en hjälp för oss i vårt arbete med leken redan från 1½ års ålder och därmed medvetandegöra oss om hur viktig leken är och hur de små barnen leker, samt hur de tar kontakt med varandra.

1.1 Uppsatsens innehåll

I det första kapitlet presenteras inledning, bakgrund, syfte och varför jag valt detta ämne. Här presenteras även problemformuleringen. I kapitel två presenterar jag vad litteraturen säger om kommunikation och vad den säger om barns språkutveckling och barns lek i åldern 1½ - 2½ år. I kapitel tre beskriver jag vilken metod jag har valt att använda mig av, d.v.s. videoobservation, hur den gick till och varför jag valde just den metoden. I kapitel fyra presenterar jag resultatet av de videoobservationer jag har gjort. I kapitel fem presenteras analys av resultatet och diskussion förs utifrån resultat kopplat till litteratur.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna undersökning är att beskriva hur små barn kommunicerar i leken. Barn har flera sätt att kommunicera med varandra på, än genom språket. Jag kommer att undersöka vilka olika uttryckssätt barnen använder sig av när de kommunicerar i olika leksituationer.

Utifrån mitt syfte har jag formulerat följande frågeställning:

Vilka olika uttryckssätt använder sig små barn av då de kommunicerar i leken?

2 Litteraturgenomgång

I denna del av rapporten kommer jag att redogöra för begreppet kommunikation. Vidare redogör jag för barns språkutveckling i åldern 0 - 2½ år och även för barns lek i samma ålder.

2.1 Betydelsen av kommunikation mellan människor

Nilsson (2005) menar att vi människor är gruppvarer och att mycket av det vi gör påverkas av andra eller är avsedda att påverka andra, och att större delen av våra liv försiggår i grupper. Det är inte något vi tänker på eftersom det är så normalt och självklart. Dessa grupper utgör en stor del av våra liv och är den mest grundläggande formen av personligt och socialt stöd som finns. Nilsson (2005) definierar kommunikation som samspel mellan människor vilket innebär att man meddelar sig eller delar med sig av något som t.ex. innebörder, upplevelser, tankar, avsikter, känslor och värderingar. Han förklarar också vad ordet kommunikation kommer ifrån. Det kommer från latinets ”Communicare”, vilket betyder att något är eller ska bli gemensamt. Jag har även hittat definitionen på kommunikation i Ann-Katrin Svenssons (1998) bok, och där definierar hon begreppet på samma sätt.

Enligt Nilsson (2005) kan man också definiera begreppet kommunikation som en process där två eller flera personer skickar budskap till varandra där de visar hur de uppfattar sig själva, varandra och innehållet i budskapen. Det är ett samspel som sker på många olika sätt, genom språk och tal, gester och ögonkontakt, avstånd och tystnad. Nilsson (2005) skriver vidare att kommunikation är något oundvikligt, det går inte att inte kommunicera. Vad man än gör eller inte gör så rymmer det ett budskap och möjliga tolkningar för omgivningen. Allt vi gör, om det så är gester, kroppsspråk, mimik, röststyrka och tonfall så är det kommunikation.

Holmsen (2005) menar att barn uttrycker sig på många fler sätt än det verbala. Om man vill försöka förstå barn, måste man vara beredd att se på kommunikation i vid bemärkelse.

Tystnad och det man låter bli att säga eller göra är också en sorts kommunikation.

Nilsson (2005) anser att det finns en stor skillnad på kommunikation mellan två människor och i en grupp. I en grupp måste man ta med gruppens sammansättning och mål, relationer och historia i beräkningen. Han anser vidare, att är man i en grupp så är man endast en del av gruppen och måste ta hänsyn till den, och därmed kommer de egna behoven och motiven att till viss del underordnas gruppens. Dessutom finns det betydligt färre tillfällen att prata själv, eftersom det är fler att lyssna på och fler samtalsämnen som tas upp.

Vidare menar Nilsson (2005) att i en grupp händer det också mycket mer än i kommunikation mellan två personer och det händer på en och samma gång. Det finns många tillfällen då kommunikationen kan utsättas för störningar. Enligt Nilsson kan kommunikationen ofta kompliceras av att man håller vissa saker för sig själv, beroende på att man anser att de är så självklara att de inte ens behöver sägas, utan att tänka på att det kanske inte är så självklart för alla. Detta är typiskt i kontakten mellan personal och föräldrar, saker som man tar för självklara kanske inte är så självklara för föräldrarna. Ett annat tillfälle då kommunikationen kan utsättas för störningar är oklara budskap.

Vi vuxna i förskolan och skolan har, enligt Holmsen (2005), ett stort ansvar som förebilder och genom att vi ger barnen förutsättningar för det samspel som pågår. Man ska därför rikta uppmärksamheten mot både barn och vuxna, man måste se hur relationen mellan dem uppstår och fungerar i vardagen. Holmsen menar vidare, att inom relationsteorin betonas det att en relation är ett växelspel, vilket innebär att barnets och den vuxnas olika sätt att vara kan framkalla olika reaktioner hos den andra parten, detta påverkar samspelet mellan parterna i en ständigt pågående dynamisk process. Holmsen skriver, att vi vuxna är snabba att skylla på barnet om kommunikationen med barnet misslyckas, som t.ex. ”Han var så orolig.” ”Han har det så svårt hemma.” ”Hon är så blyg.” ”Hon är aldrig särskilt samarbetsvillig.”

Vi skulle, istället för att lägga ansvaret på barnet för en dålig kommunikation, analysera vår egen kommunikation och relation till varje enskilt barn, gå ner till barnets nivå när vi kommunicerar med det.

Nilsson (2005) skriver, att ett barn som t.ex. vill få den vuxne att stanna kvar i sin närhet måste använda olika sätt att kommunicera för att få som de vill. Genom leende och ögonkontakt, vilka är ett utmärkt redskap för barnet i samspel med en vuxen, kan barnet få som det vill.

Detta är en form av kommunikation som skapar en relation mellan barn och förälder som ofta varar livet ut och det är ett sätt för att få den vuxne att ta hand om sitt barn. Samspel och kommunikation hänger således ihop. Ingen kommunikation kan uppstå utan ett samspel med en annan människa.

Westerlund och Segnestam (1990) menar att även om barnet inte kan säga ett enda ord, berättar det med sitt kroppsspråk en hel massa saker som man måste uppmärksamma och försöka förstå. Att lyssna aktivt innebär alltså inte bara att man lyssnar till det talade språket. Även kroppsspråket kräver sin tolkning.

Nilsson och Waldemarson (1990) skriver att kommunikation som sker utan ett talat språk kan man kalla icke-verbal kommunikation. Icke-verbal kommunikation är kommunikation utan ord, oftast i form av kroppsspråket. Nilsson och Waldemarson anser dock att termen kroppsspråk inte täcker all ordlös kommunikation, de menar att det handlar inte enbart om kropp och rörelse utan också om rytm, tystnad, avstånd, färger, former m.m. Nilsson och Waldemarson skriver: "Icke-verbal kommunikation är ett samlingsnamn för alla budskap som inte ryms i ordens ordboksbetydelse" (1990:96). Enligt Nilsson och Waldemarson (1990) är det även hur man säger något, betoning, tonläge, d.v.s. hur man säger något. Om man t.ex. säger: "Vilken fin tröja du har!", på olika sätt genom hur man betonar det, är det ganska tydligt om man menar vad man säger eller inte på sättet man lägger betoningen. Nilsson och Waldemarson (1990) anser också att kroppens hållning, ställning, rörelser, andning, gester och mimik spelar roll i den icke-verbala kommunikationen. Man kan säga en sak, men med den egna kroppen visa att man menar eller tycker något annat. Enligt Nilsson och Waldemarson (1990) är den icke-verbala kommunikationen ett komplement i ett samtal, och detta komplement innehåller tilläggsinformation till det som sägs, det illustrerar, förstärker, upprepar, upphäver, ersätter eller motsäger det talade (verbala) budskapet.

2.2 Små barns språkliga utveckling

Lpfö 98 står det: "Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar" (Utbildningsdepartementet, 2006:13).

Ellneby (1991) anser att alla barn föds med möjligheten att utveckla alla språkljud som finns i världen. Hon menar vidare, att redan från en månads ålder använder barnet skriket för att förmedla känslor. Det är det lilla barnets sätt att kommunicera för att göra sig förstådd. Ellneby skriver vidare, att vid två till tre månaders ålder börjar barnet jollra. Vid tre till fyra månader börjar barnet le mot andra personer, skratta och försöker leka med olika ljud som arö, agy, errö, ana, rrr, a-h, e-h. Hon menar vidare att vid fyra månader leker barnet med ljud, skrattar och jollrar. Ellneby menar att vid fem till sex månader kan det lilla barnet ligga och jollra för sig självt. De upprepar sina egna ljud, ändrar röstläge och ljudstyrka. Vid sex månader gör barnet mer varierande ljud. Barnet kan uttrycka alla språkljud i världen, men efter några månader försvinner dessa ljud, som inte finns i det språk som talas kring barnet. Ellneby anser att vid sju månader börjar barnet bli uppmärksam på egna ljud. Kan göra olika konsonant och vokalkedjor

som t.ex. ba-ba-ba, ma-ma-ma, da-da-da. Vidare, skriver Ellneby, att vid åtta till nio månader övar sig barnet mycket på olika ljud som t.ex. da-da-da, ma-ma-ma, ja-ja-ja, nej-nej-nej. Vid nio månader imiterar barnet alla ljud det hör. Ellneby menar att vid tio månader börjar barnet med jollerramsor, säger något ord och börjar förstå ord. Vid ett års ålder börjar barnet säga enstaka ord som betyder en hel mening t.ex. ”pappa”, vilket kan betyda: ”Pappa jag vill ha mat!”

Ellneby (1991) skriver också att det är viktigt att tänka på att de åldersangivelser som ges när man skriver om ett barns språkliga utveckling endast är ett riktmärke, vilket endast anger ungefär var i utvecklingen barnet befinner sig. Det kan förekomma stora avvikelser.

I åldern 1½ - 2½ använder sig barnet mer och mer av språket (Svensson, 1998). Det förstår mycket mer än de kan uttrycka. Svensson (1998) menar vidare, att barnet också kan ändra och anpassa sitt språk om det inte får förståelse för det första uttryckssättet. I åldern 1½ - 2½ år använder sig barnen av många ljud, men saknar ändå flera. De klarar heller inte av att kombinera ljuden enligt vuxenspråket. Därför är det svårt att förstå vad de säger om man inte känner barnet. Barnet försöker härma vuxnas tal vad gäller ord eller korta talesätt. Barnets bristande erfarenhet gör att det blir många missförstånd och uttalet kan bli något förvrängt. Enligt Svensson använder sig ett barn i tvåårsåldern av 200 – 300 ord. Barnet förstår prepositioner som i, uppe, nere, framför, bakom etc. Vid 1½ - 2½ års ålder brukar barnet kunna så många ord att de börjar kunna sätta ihop dem till tvåordssatser. De kan även kombinera dessa olika satser och får då många olika möjligheter att uttrycka sig på. Samtidigt som barnet börjar kunna uttrycka sig i tvåordssatser märker man tydligare att det har fått en klarare begreppsutveckling. De kan använda språket för att tala om för andra om upplevelser, avsikter, kunskap och gemenskap. Många barn använder sig enbart av huvudorden i en mening och utesluter både ändelser och böjningar av orden. På så sätt låter det som ett telegrafliknande tal. Telegrafiskt tal påminner mycket om vuxnas sätt att uttrycka sig när de ska skicka ett telegram och använder sig få ord som möjligt t.ex.: ”Lillan sjuk. Kom hem!” Joakim två år använder sig av samma sätt när han säger t.ex.: ”Mä prova” (= mig prova, jag vill prova), ”Mona snäll” (= Mona är snäll).

Svensson (1998) anser att det tar relativt lång tid innan barnet använder sig av nekande satser. Skillnaden är stor mellan att kunna använda nekande satser som: ”Nej, jag vill inte”, ”Maria har inte gått hem” och ”Det är inte första gången som jag ber dig sluta skrika”. Man ser tydligt

svårigheterna i att uttrycka nekande satser. En del barn sätter negationen efter en korrekt jakande sats: "Du röra nej!" (Du får inte röra detta). Andra barn sätter negationen först: "Nej äta!" och andra sätter negationen på två ställen "Inte gegna, nej!" (Det regnar inte).

Ellneby (1991) skriver: "1½ år - Håller ofta på att lära sig gå. Då går språkutvecklingen långsammare ett tag och barnet kan ha en tyst period. Två år – Talar i meningar med två ord: "Titta lampa." "Lyssnar, imiterar" (1991:103). Michélsen (2005) menar att kring 1 – 1½ års ålder börjar barnet kunna använda symboler i sin kommunikation och tänkande och det skapar förutsättningar för att uppleva sig själv på ytterligare ett nytt sätt. Känslan av ett verbalt själv växer fram tillsammans med språket. Detta ökar också möjligheterna till samspel med andra.

Enligt Rakstang och Rognhaug (1995) varierar det mycket från familj till familj vilka ord ett barn kan förstå och använda. Han menar att de 50 första ord ett barn lär sig är ord som "mamma" och "pappa" d.v.s. egennamn och vanliga substantiv som namn på leksaker, mat, kläder, saker i hemmet och djur. En del barn förstår också olika handlingsord, ramsor och språklekar och som "nej", "inte röra" och "farligt". De första orden kan också användas för att beteckna många andra saker och handlingar, som t.ex. "vovve" kan barnet använda för alla djur som har päls. Uttalet varierar också från barn till barn. Man får räkna med att vissa ljud och ljudkombinationer klarar barnet inte av på den här nivån. Det är t.ex. rimligt att tänka sig att "katt" blir "tatt" och att en del ljudförenklningar uppstår t.ex. "gris" blir "gis" och "blå" blir "bå". Även vissa ljud som R-ljudet får man räkna med att barnet kan använda, men inte alltid, t.ex. så kan R-ljudet finnas med i "öra" men saknas i "riva", så att det istället blir "iva".

2.3 Lekens grunder

Enligt Niss och Söderström (1996) är lekens grunder turtagning, samförstånd och ömsesidighet.

Turtagning

Niss och Söderström (1996) menar att, för att kunna leka så måste man kunna turtagning. Med detta begrepp avses att ett barn ska klara av att ge och ta och kunna förstå att ibland är det min tur och sen blir det din tur. Niss och Söderström ger också exempel på när turtagning tränas och det är t.ex. när man rullar en boll till varandra, leker tittut-leken eller när barn och vuxen

omväxlande jagar varandra. Initiativet till lek mellan pedagog och barn kan komma antingen från barnet eller pedagogen, men det är pedagogen som håller igång leken.

Samförstånd

För att kunna leka måste man, enligt Niss och Söderström (1996), vara överens om att det är en lek man håller på med. Detta betyder att barnet behöver veta när det är på lek och när det är på allvar. Niss och Söderström menar att det är viktigt att den vuxne tydligt visar barnet med sin röst, sitt ansikte och sitt kroppsspråk när det är lek och när det är allvar. De flesta barn vet hur barn och vuxna ser ut och låter när det är lek, i dessa fall är det lätt att få med barnen i leken, det råder samförstånd: ”Nu leker vi!” Men en del barn klarar inte av att tolka en inbjudan till lek och då kan det vara svårt att få med sig barnet i leken. Niss och Söderström skriver också att det krävs ett samförstånd om vilken lek man leker för att det ska bli en gemensam lek. Anledningen till att många lekar förstörs av en del barn, är att de inte har förstått vilken lek man leker. I dessa fall är det viktigt att den vuxne kan gå in och leda och är med i leken med de minsta barnen.

Ömsesidighet

Det krävs, enligt Niss och Söderström (1996), också ömsesidighet mellan de som är med i leken för att leken ska kunna fungera. Med detta menas att man leker på jämställd nivå oavsett hur gammal eller stark man är. I och med att de små barnen har svårt att förstå leken är det viktigt att de får tydlig vägledning av pedagogen. Ett problem, menar Niss och Söderström, är att den vuxne ibland kan ha svårt för att ta sin roll i leken, det blir lätt att den vuxne tar över leken helt.

2.4 Små barns samspel i leken

I skolverkets allmänna råd – Kvalitet i förskolan står det: ”Leken har en grundläggande betydelse för barns utveckling och lärande. När barnen utforskar omvärlden och försöker förstå sig själva sker det ofta genom lek. I leken stärks deras sociala, emotionella, motoriska och kognitiva förmågor liksom deras kreativitet och förmåga till inlevelse. Barns rätt till lek anses så grundläggande att den skrivits in i FN:s konvention om barns rättigheter”

(Skolverket, 2005:27).

I Lpfö kan vi läsa: "Förskolan skall vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala – och kommunikativa kompetens."

Vidare står det på samma sida: "Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall präglade verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasin, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter" (Utbildningsdepartementet, 2006:9).

Enligt Granberg (1999) börjar barnet från 1½ till 2 års ålder att imitera vad de vuxna gör och bearbetar det de själva upplevt. Denna lek som kallas symbollek är början till rollek.

Vanliga symbollekar är vardagshändelser som t.ex. att mata dockan, bädda ner dem, köra dem i vagn eller lekar där barnen kör bil eller tåg, åker buss, pratar i telefon etc., allt beroende på vad de har upplevt. Åker man bil varje dag till förskolan, leker man kanske att man kör bil, åker man däremot buss varje dag leker man kanske att man kör buss. Vidare menar Granberg, att barnen leker samma lek gång på gång för att bearbeta och förstå vardagsmomenten. Vid 2 års ålder börjar barnen låtsas att de dricker ur en mugg eller äter låtsasmat. I dessa lekar har alla barn huvudrollen och de kan leka vid sidan av varandra, men under samma lektema. Granberg menar vidare att om ett litet barn börjar klappa händerna, skratta, springa, leka tittut etc. så tar ett annat barn genast efter. De tittar på varandra och inspireras av varandra att följa med i varandras lek. Barn under två år byter ofta leksaker med varandra och visar tydligt med leenden, stor förtjusning och uppskattning att man tycker om varandras sällskap.

Enligt Michélsen (2005), är en viktig del för lek och samspel med andra barn social kompetens. Men vad menas med social kompetens? Howes (1988) definierar och beskriver vad hon menar med social kompetens när man är ett, två och tre år. Hon menar att utvecklingen av social kompetens skall ske stegvis och enligt en viss ordningsföljd även om den sker i olika takt. Howes anser att, för att barn i denna ålder ska kunna betraktas som socialt kompetenta ska kunna leka komplementära och ömsesidiga lekar med andra barn, t.ex. tittut lekar, ge och ta. Enligt henne skall barnet, för att kallas socialt kompetent, i tvåårsåldern ha förmågan att leka gemensamma låtsaslekar. Att upprätta och delta i vänskapsrelationer ser hon också som uttryck för social kompetens.

Michélsen (2005) skriver att Piaget, Eckerman, Nadel och Pezé har uppmärksammat att imitation är typiskt och dominerande i barns samspel i åldern mellan 1½ till 3 års ålder. Michélsen ser imitation som ett utvecklingsmässigt moget sätt att samspela och betonar att imitationen även är viktig för att underlätta övergången från ritualiserat till icke ritualiserat samspel. Michélsen refererar till en forskare vid namn Gunvor Lökken, som menar att, det är de enkelt konstruerade glädjefulla kroppsliga lekarna, som engagerar flera barn, som är typiska. Hon tycker att man ska betrakta dessa lekar (t.ex. att skaka huvudet, springa till gardinen, slicka på papper) som meningsfulla sätt för barn i dessa åldrar att utnyttja eller fira att de befinner sig tillsammans i en barngrupp.

Vygotskij (1995) anser att redan i leken finns grunden för barnets skapande. Han skriver vidare att den kreativa förmågan är fantasi. Barnet tolkar i leken sina upplevelser och förvandlar och överdriver vissa moment för att få fram vad de menar. Barnet berättar i leken en historia och lek och berättelse hör nära ihop. I barnens lek kan deras kreativa fantasi observeras, t.ex. ett barn som sitter grensle över en käpp och leker att det rider på en häst, eller flickan som leker med dockan och förstår sig att hon är mamma och dockan är dess barn, barnet som i leken förvandlas till rövare, cowboy eller indian. Genom imitation återskapar barnen i leken mycket av det de redan sett och imiterar vad de upplevt. Vygotskij (1995) menar vidare att imitation spelar en stor roll för barnens lek. Barnets lek fungerar ofta endast som ett eko av det de sett och hört från de vuxna, men den imiterande leken återskapar aldrig barnets erfarenheter exakt så som de var i verkligheten.

Enligt Williams (2006) menar Vygotskij att den viktigaste drivkraften i barns utveckling är socialt samspel, han utgår också från att lärande och utveckling står i relation till varandra från det att barnet föds. Williams (2006) skriver också att: "Centralt i Vygotskijs teori är idén om att barn som handleds av vuxna eller mer kunniga kamrater ges de bästa möjligheterna för lärande" (2006:40).

Michélsen (2005) menar att den mesta tiden som barn i denna ålder (1½ - 2½ år) samspelar med varandra handlar om kroppss lekar och rörelselekar. Barnen använder stora kroppsrörelser när de rör sig. De hoppar, springer eller rullar tillsammans. I dessa sekvenser är det lika vanligt att flera barn deltar som att endast två barn gör det. När fler än två barn samspelar är det oftast i långa samspeleperioder som innebär stora rörelser. I Michélsens videoundersökning av barns lek på en småbarnsavdelning, var det några sekvenser där barnen söker upp varandra, följer

efter varandra, klappar, kramar, tröstar varandra eller slår varandra utan att några leksaker finns med och utan att de möts i någon kroppslek med stora rörelser. Dessa små episoder är vanligtvis korta och varar aldrig längre än 5 minuter. Oftast är det två barn inblandade i dessa samspelsepisoder. Den här typen av samspel är vanligast bland tvååringarna, även om de också förekommer att ettåringar samspelar på detta sätt.

3 Metod

I denna del av mitt arbete presenterar jag metoden jag har valt att använda mig av, nämligen videoobservationer. Denna metod är en kvalitativ forskningsmetod, vad det innebär presenterar jag också i denna del av rapporten. Vidare presenterar jag här mitt urval av deltagare och hur jag genomförde videoobservationerna.

3.1 Kvalitativ metod

Bryman (2002) menar, att göra observationer, intervjuer eller liknande, oavsett om det är skriftliga, med hjälp av kassettbandspelare eller med hjälp av videokamera, så är det en kvalitativ forskningsmetod. Det finns olika forskningsstrategier, kvalitativ- och kvantitativ forskning. En skillnad mellan dessa båda strategier är att den kvalitativa forskningen är mer inriktad på ord, medan den kvantitativa är mer inriktad på siffror. Jag anser att min undersökning är en kvalitativ forskningsmetod, eftersom jag använt mig av observationer, i mitt fall videoobservationer. Jag har filmat och sedan analyserat resultatet av filmen.

Enligt Bryman (2002) har kvalitativ forskning en induktiv syn på förhållandet mellan teori och praktik, d.v.s. den som utför undersökningen beskriver konsekvenserna av resultaten för den teori man använder sig av och som styr hela uppgiften eller undersökningen. Man kopplar tillbaka resultatet till den teori man använde sig av och de forskningsresultat som hör till ett visst studieområde, således skapas teorin på grundval av de praktiska forskningsresultaten. Vidare menar Bryman att kvalitativ forskning har en kunskapsteoretisk ståndpunkt vilken man brukar beskriva som tolkningsinriktad eller interpretativ, vilket innebär att den största vikt läggs på förståelse för den sociala verkligheten på grundval av hur deltagarna i en undersökning tolkar den verkligheten. En kvalitativ forskning har, menar Bryman en ontologisk ståndpunkt, vilket innebär att man inriktar sig på det som finns. En ontologisk ståndpunkt beskrivs som konstruktionistisk, med det menar man att de sociala egenskaperna är ett resultat av samspelet mellan människor och inte av företeelser som finns ”där ute” och som inte hänger samman med dem som är inbegripna i konstruktionen av dem.

3.2 Val av metod

Den metod jag har valt för att undersöka hur kommunikation mellan små barn sker i den fria leken är videoobservation. En stor fördel med videoobservationer jämfört med vanliga observationer, där man för anteckningar, är att man lätt missar saker som mimik, kroppsspråk etc. p.g.a. att man för anteckningar och inte hela tiden kan ha blicken på barnen. När man gör en videoobservation kan man titta på filmen flera gånger och analysera den noga och därigenom kan man se saker som ansiktsuttryck, mimik och kroppsspråk. Detta är saker man kanske inte uppmärksammar om man bara har en chans att se situationen. Man har ju bara en chans vid en observation där man för anteckningar. Holmsen (2005) menar att en stor fördel med att använda video är, att vid en sådan observation kan man registrera den icke verbala kommunikationen, så som mimik, ansiktsuttryck m.m.

Vidare anser Holmsen (2005), att video är pålitligare än de egna fortlöpande anteckningarna. Björndal (2005) menar att det finns två huvudsakliga fördelar med videoinspelningar. Den största fördelen är att man bevarar observationer av ett pedagogiskt ögonblick, ett ögonblick som med stor sannolikhet skulle gå förlorat och aldrig skulle bli registrerat utan videokameran. Inspelningen gör att observatören får möjlighet att se eller höra en situation flera gånger. Den andra fördelen som Björndal nämner är att den stora rikedom av detaljer blir bevarad, för varje gång man tittar på videoinspelningen kan man få syn på något nytt och intressant. Genom att titta på samma situation flera gånger kan man vid varje tillfälle koncentrera sig på olika saker vid varje uppspelning. Björndal menar vidare, att videoobservationen gör det också möjligt att registrera det invecklade samspelet mellan verbal och icke verbal kommunikation.

3.3 Barngruppen – Urval

Min undersökning gjorde jag på en förskola som består av syskonavdelningar respektive småbarnsavdelningar. Jag gjorde observationen på en småbarnsavdelning, som består av 14 barn i åldern 1 – 3 år, och personalen består av 4 pedagoger. Jag valde att koncentrera min filmning på de barn jag ansåg relevanta för min undersökning, d.v.s. barnen var i åldern 1½ - 2½ år. I denna åldersgrupp fanns det 6 barn, som jag valde att koncentrera mig på.

3.4 Etiska överväganden

Innan jag började filma barngruppen gick jag ut med en förfrågan till föräldrarna, där jag frågade om de tillät mig att filma deras barn. Jag presenterade även vad filmen skulle användas till, d.v.s. vilket syftet med videoobservationen var, nämligen att användas till mitt examensarbete. Vidare meddelar jag i min förfrågan, att filmerna endast ska användas till mitt arbete och sedan raderas. Jag presenterade även mig själv, detta för att alla skulle veta vem jag var (Bilaga 1).

Bryman (2002) beskriver fyra huvudkrav som man bör följa när man gör en undersökning, och jag har i min undersökning följt dessa. Det första huvudkravet är *Informationskravet*. Detta innebär att jag som utför undersökningen skall informera de personer som är med i undersökningen om dess syfte. De personer som berörs ska veta att deras deltagande är frivilligt och att de när de vill kan avbryta. Genom den förfrågan (Bilaga 1) jag lämnade ut till föräldrarna uppfyllde jag detta huvudkrav, och de berörda personerna fick information om syftet med observationen och vad den skulle användas till. Det enda som inte framgick, är att det skulle ha framgått i min förfrågan att föräldrarna när som helst har rätt att avbryta och säga att de inte vill att deras barn skulle vara med längre. Holmsen (2005) poängterar också att det är viktigt att få föräldrarnas tillstånd i förväg innan man börjar filma. Jag frågade givetvis också personalen på avdelningen om jag kunde genomföra undersökningen hos dem. De syns också många gånger på filmen. Jag anser att jag har uppfyllt dessa fyra etiska grundprinciper, genom min förfrågan till föräldrarna och att ha fått tillåtelse från avdelningspersonalen.

Det andra huvudkravet som Bryman (2002) beskriver är *Samtyckeskravet*, vilket innebär att de som deltar i undersökningen har rätt att själva bestämma om de vill delta. Om någon, som i mitt fall, är minderårig kan föräldrars eller vårdnadshavare ge sitt godkännande. Detta huvudkravet uppfylldes när föräldrarna skrev på min förfrågan, d.v.s. de gav mig tillåtelse att filma deras barn.

Det tredje huvudkravet är *Konfidentialitetskravet*, vilket innebär att uppgifterna om de personer som deltar i en undersökning ska behandlas med stor konfidentialitet. Vidare måste personuppgifter förvaras på ett säkert sätt så att inte obehöriga kan komma åt dem. Detta huvudkrav uppfylls genom att det endast är jag som har tillgång till videomaterialet, vilket också framgår av min förfrågan, där jag försäkrar att enbart jag kommer att se videofilmen.

Avslutningsvis redogör Bryman (2002) för det fjärde huvudkravet, som är *Nyttjandekravet*.

Detta huvudkrav innebär att de uppgifter jag samlar in om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål, d.v.s. endast till min undersökning. Detta huvudkrav uppfylls också i min förfrågan, genom att jag försäkrar att videofilmen kommer att raderas efter avslutat examensarbete. Tycker man att det skulle vara av vikt att i efterhand spara filmerna för barnet/barnens skull så får man gå ut med en ny förfrågan angående det.

3.5 Genomförande av undersökningen

När jag filmade valde jag att göra så, att jag startade kameran när barnen hade fri lek. De sekvenser jag har filmat bestod av fri lek i lekhallen och i målarrummet. Samtliga leksituationer jag undersökte bestod av fri lek. Jag gjorde så, att jag satte mig på en stol i ett hörn i rummet, både i lekhallen och i målarrummet, detta för att få överblick över hela rummet. Jag började filma när jag anade början på en lek situation, när den var över fortsatte jag filma, detta för att barnen i denna ålder, 1½ - 2½, ofta leker i korta episoder som annars kan vara svåra att hinna med att filma om kameran inte redan är igång. Lekarna som jag filmade i lekhallen bestod i huvudsak av tittut lekar och parlekar, men det förekom också gemensamma lekar där fyra barn ritar på en griffeltavla. Även situationer där barn försöker ta lekkontakt med andra barn förekom. Vid ett par situationer sitter flera barn i målarrummet och leker med låtsasgrönsaker. Det förekom några situationer där barn bråkar om en leksak. Barn i denna ålder leker många lekar i korta sekvenser och därför gäller det att vara med och låta kameran "rulla" för att inte missa tillfället. På detta sätt fick jag ihop 1,5 timmars film, som jag sedan fick sätta mig ner och analysera. Det låter mycket, men flera partier av filmen var tid då ingen direkt lek förekom mellan barnen, utan det var enskild lek, där barnen lekte en och en. Vid dessa tillfällen fanns det ingen kommunikation att analysera.

Fördelen med att filma på en förskoleavdelning där jag inte arbetar, är att jag inte någon gång kände att jag var tvungen att avbryta filmningen för att behöva hjälpa något barn. Jag kunde istället förlita mig på avdelningens personal och det fungerade utmärkt. Vidare hade jag inga förutfattade meningar om barnen som man annars kan ha om man redan känner dem. Risken finns att man väljer att filma de barn som man vet har god social kompetens och är bra på att leka och därmed vinklar man undersökningen och får ett resultat som man redan vet att man kommer att få. I och med att jag inte heller kände barnen hade jag inga förutfattade meningar utan kunde vara helt neutral.

3.6 Analys av resultaten

Analysen av videomaterialet gick till så, att jag såg filmen i sin helhet en gång för att se vilka sekvenser som jag kan hitta att analysera. Sedan gick jag att noga igenom dessa sekvenser flera gånger så att jag kunde skriva ner det som hände och det jag såg. Genom att jag hade möjlighet att se sekvenserna flera gånger förväntade jag mig att kunna upptäcka olika detaljer i filmen efter varje gång jag såg på filmen. I filmen studerade jag både den verbala och den icke verbala kommunikationen. Den verbala kommunikationen är givetvis begränsad för barn i denna ålder. När jag sedan hade skrivit ner allt jag sett i videomaterialet, började jag analysera och koppla resultatet med den litteratur jag har läst.

4 Resultat och analys

I den här delen av rapporten presenterar jag resultatet av undersökningen, som består av olika leksituationer ur videoobservationerna. Jag kommer här också att analysera de olika episoder som jag har observerat och koppla dem till den litteratur jag har läst. Jag kommer att presentera sju olika leksituationer som jag har observerat. Namnen jag använder i de olika situationerna är fingerade.

4.1 Första leksituationen

Några barn leker i målarrummet, det är Elsa (25 månader), Anders (24 månader), Sven (21 månader) och Charlie (23 månader). Barnen delar frukter, låtsasfrukter som hålls ihop med hjälp av kardborreband, dessa frukter delar barnen med hjälp av plast knivar. De sitter jämte varandra runt ett bord och delar frukter.

Anders sätter ihop frukter, som han sedan ska dela med hjälp av plastkniven.

Elsa tar kniven från Anders.

Anders bara tittar på Elsa.

Elsa tar påsen där frukter och plastknivar ska ligga i och börjar plocka ihop.

Anders försöker ta tillbaka kniven från Elsa. Han ger ljud ifrån sig, men inte något verbalt.

Elsa drar kniven till sig och stoppar i påsen.

Anders ger upp och tittar på Elsa.

Elsa börjar plocka ihop frukterna och knivarna igen och lägger de i påsen. Hon tar de andra barnens frukter och knivar också.

Anders, Sven och Charlie låter henne ta frukterna och Anders och Charlie går där ifrån.

Sven tittar förvånad på Elsa, men protesterar inte utan börjar hjälpa henne att plocka i påsen.

Anders kommer tillbaka och tar en frukt.

Elsa försöker ta tillbaka den, men Anders går där ifrån med frukten i handen.

Under hela sekvensen som varar i två minuter, sägs inte ett enda ord, förutom Anders gnälliga ljud när han protesterar mot att Elsa har tagit hans kniv. I denna sekvens är det Elsa som helt styr vad och när barnen ska leka. När hon inte vill leka med frukterna och knivarna längre så får inte någon annan heller göra det. Anders stannar inte kvar när han har fått tag i en frukt, kanske för att han vet att om han stannar bli han av med den. I denna sekvens kommunicerar Elsa genom att handgripligen visa vad hon vill. Anders kommunicerar genom att ge gnälliga ljud ifrån sig och att han blir sur och ger Elsa arga blickar. När Elsa inte tycker de ska leka

längre plockar hon bara ihop frukter och knivar för de andra barnen också. Här visar Elsa, tycker jag, prov på brist på social kompetens. Elsa, som är två år ska, enligt Howes (1988), för att kunna anses vara socialt kompetent kunna leka låtsas lekar med andra barn t.ex. att låtsas dela frukt med kniv. Det kan också ha varit så att Elsa ville leka på ett sätt, men de andra förstod kanske inte och därför blev det inte som Elsa ville och därför plockade hon ihop sakerna i stället. Niss och Söderström (1996) skriver just om samförstånd d.v.s. att man är överens om vilken lek man leker. En del barn klarar inte av att tolka denna inbjudan till lek och det skulle kunna förklara Elsas beteende i denna situation.

4.2 Andra leksituationen

I denna samspelssituation är två barn inblandade och de är Anders (24 månader) och Arne (22 månader). De sitter i en "mjukispool" med kuddar och där finns ett draperi, som hänger från taket i en stång. Draperiet hänger mitt i poolen, där poolen är placerad just vid detta tillfälle. "Mjukispoolen" står i ett hörn av lekhallen vid detta tillfälle.

Arne går innanför draperiet.

Anders drar igen draperiet.

Anders öppnar draperiet och Arne tittar fram.

Arne tar tag i draperiet och stänger igen.

Anders försöker öppna draperiet igen, men Arne håller emot, så att Anders inte kan öppna.

Efter sju sekunder öppnar Arne draperiet igen och tittar fram.

Anders och Arne trillar bland kuddarna och rullar runt med varandra innan de lämnar "mjukispoolen". Hela leksituationen varar i 50 sekunder. I denna sekvens, som är en tydlig tittut-lek, samspejar Arne och Anders med varandra. Detta är, som Niss och Söderström (1996) skriver om, ett typexempel på en lek där turtagning tränas. De börjar med att rulla runt ibland kuddarna för att sedan övergår i en tittut-lek. Arne försvinner innanför draperiet och Anders vet direkt vilken lek det är frågan om, troligtvis för att de flesta barn från späda ålder leker denna typ av lekar. Här spelar tidigare erfarenheter och kunskaper om vilken lek det är som ska lekas stor roll. Om inte förkunskapen fanns skulle det inte bli något samspel utan Arne skulle bara titta fram utan någon reaktion från Anders. I denna sekvens utbyts inte några blickar eller sägs något innan tittut-leken börjar utan den bara startar spontant när Arne försvinner innanför skynket. Kanske har dessa båda pojkar lekt denna lek många gånger innan så att de direkt visste vad det var för lek det handlade om. I denna sekvens kommunicerar de inte med

varandra med kroppsspråk eller blickar eller något annat, utan när Arne försvinner bakom skynket vet båda vilken lek som ska ta vid. Detta är klart en form av tyst kommunikation, där båda genom att Arne försvinner bakom skynket vet vad det handlar om för lek, och genom tidigare erfarenheter.

4.3 Tredje leksituationen

I denna episod är också två barn inblandade, nämligen Calle (20 månader) och Arne (22 månader). Calle sitter på golvet och leker med en bil och Arne kör med en "lära gå bil".

Arne kör försiktigt på Calle med "lära gå bilen".

Calle reagerar inte utan fortsätter att leka med sin bil.

Arne kör då på Calle en gång till, fast lite hårdare denna gången.

Calle tittar på Arne, men vänder blicken ner och fortsätter leka med bilen.

Arne tittar på Calle i fem sekunder och kör sedan på honom en gång till.

Calle reagerar inte denna gången heller, han tittar inte ens upp.

Arne ger upp och kör där ifrån.

Hela sekvensen varar under 15 sekunder innan den är färdig och överspelad.

Efter en minut kommer Arne tillbaka.

Arne kör på Calle igen.

Calle tittar upp på Arne, denna gång lämnar han bilarna och reser sig upp.

Calle puttar på Arne, som sitter på "lära gå bilen".

Arne skrattar när Calle puttar in "lära gå bilen" i väggen. Calle puttar på Arne 4 gånger innan han slutar och försvinner ut i köket.

Arne tittar trumpet efter Calle och fortsätter köra själv.

Denna fortsättning på sekvensen tar 45 sekunder. Detta är en sekvens där Arne sänder ut leksignaler till Calle om att han vill leka med honom, men Calle uppfattar emellertid inte dessa leksignaler. Genom att köra på Calle vill Arne få hans uppmärksamhet. På detta sätt kommunicerar Arne med Calle för att få hans uppmärksamhet. Arne försöker också fånga Calles blick för att få ögonkontakt och Calle tittar på honom men struntar i honom. Genom ögonkontakt skulle han också kunna få ett samförstånd för att kunna börja leka. Enligt Niss och Söderström (1996), är det viktigt med samförstånd för att lek ska kunna ta vid, och till slut får Arne ett samförstånd från Calle så att de kan börja leka. Han ger upp och fortsätter själv köra

en stund innan han gör ett nytt försök. Denna gång får han också ögonkontakt med Calle och denna gång leder det till att leken tar vid. Även i denna situation verkar det vara en lek som de lekt tidigare. Inget sägs eller görs, båda vet direkt vad det är frågan om för lek, de leker i samförstånd och med ömsesidighet. Det räckte med att de båda barnen kommunicerade genom att utbyta blickar för att leken sedan skulle starta. Sedan ser man tydligt att Calle tröttnar och vill inte leka mer, medan Arne gärna hade fortsatt.

4.4 Fjärde leksituationen

I denna samspelssituation är det två barn inblandade, nämligen Sven (21 månader) och Charlie (23 månader). De leker med varandra i lekhallen. Sven sitter på en "lära gå bil" när Charlie kommer.

Sven sitter på "lära gå bilen".

Då kommer Charlie och puttar på från ena väggen av lekhallen till den andra, detta gör han endast en gång.

Charlie slutar putta på.

Sven fortsätter att köra själv och Charlie håller ut leksaker ur en liten låda.

Hela denna episod varade tio sekunder sedan kör Sven själv och Charlie ägnar sig åt lådan med leksaker som han har hållit ut på golvet. I denna lilla korta episod sägs inte heller något eller används något kroppsspråk innan leken startar. Sven sitter på bilen, och Charlie kommer förbi. Antagligen får han bara för sig att han ska putta på bilen och när han kommit till något intressantare så slutar han genast att putta. Detta var inte någon situation som uppstod genom någon ömsesidig lekkontakt utan den var mer spontan och uppstod utan något samtycke, även om Sven skrattade när Charlie puttade, han tyckte helt enkelt att det var ganska roligt.

4.5 Femte leksituationen

Vid detta tillfälle kör Calle (20 månader) en docksulky och Sven (21 månader) som är i köket är också med i denna situation.

Calle kör en docksulky i lekhallen, han kör ut från lekhallen och in i köket.

Calle kör docksulkyn bland bord och stolar i köket.

Sven hjälper Calle och flyttar stolar så att han kommer fram.

Calle fortsätter att köra där Sven har flyttat på stolar innan han kör in och ställer docksulkyn i lekhallen igen.

Hela sekvensen varar i 20 sekunder.

Detta är också en sekvens då helt spontant samspel inleds utan blickar eller annat tecken på samförstånd eller ömsesidighet som Niss och Söderström (1996) skriver om i sin bok. Calle kör docksulkyn och Sven råkar bara gå förbi och hjälper Calle att komma fram bland stolar och bord.

4.6 Sjätte leksituationen

I denna leksituation är fyra barn med. Dessa är Elsa (25 månader), Anders (24 månader), Calle (20 månader) och Charlie (23 månader).

Elsa vill rita på svarta tavlan, hon får en krita av pedagogen, och hon börjar rita.

Efter 1 min. kommer Anders, Calle och Charlie till svarta tavlan och vill rita de också.

Pedagogen ger dem varsin krita.

Alla fyra står vid svarta tavlan och ritat.

Efter 30 sekunder säger Elsa: ”Torca där!”, och pekar på det hon har ritat.

Anders säger också ”Torca!”

Pedagogen plockar ner en burk och plockar fram några trasor, som hon sedan går ut i köket och blöter med vatten, med barnen i släptåg.

Elsa får en trasa och går till svarta tavlan och torkar det hon har ritat.

De andra tre barnen får också varsin fuktad trasa.

Anders tittar på vad Elsa gör och härmar henne och gör likadant, torkar bort det han ritat.

Elsa fortsätter att torca tavlan, hon torkar även bort det de andra har ritat.

Anders ritat på väggen.

Hela denna situation tar fyra min. Detta är en imitations lek. Elsa vill rita på svarta tavlan och sedan kommer Anders, Calle och Charlie dit och vill också rita. När sedan Elsa säger att hon vill torca bort det hon ritat så säger Anders samma sak, han vill också torca som Elsa gör. Detta är däremot ingen gemensam lek utan det är en bredvidlek, de har inget direkt samspel med varandra utan de andra barnen gör som Elsa gör, d.v.s. de imiterar Elsa. Elsa är mer verbal än de andra barnen då hon är ensam om att med språkets hjälp tala om vad hon vill. Anders gör det också, men enbart som en imitation av vad Elsa har sagt. Vygotskij (1995) menar att imitation spelar en stor roll för barnets lek. Barnets lek fungerar ofta endast som ett eko av det de sett och hört från de vuxna. Granberg (1999) skriver att barnen börjar imitera vad de vuxna

gör i 1½ till 2 års ålder och nu börjar de också bearbeta det de själva upplevt. Men i denna sekvens är det inte de vuxna som blir imiterade, utan de övriga barnen imiterar det Elsa gör. Michélsen (2005) ser imitation som ett utvecklingsmässigt moget sätt att samspela.

4.7 Sjunde leksituationen

I denna episod är två barn inblandade, och dessa är Lisa (18 månader) och Arne (22 månader) som leker med leksakskameror i lekhallen.

Lisa leker med en låtsaskamera, kameran är blå-gul.

Arne kommer fram till Lisa och plockar upp en röd-gul kamera ur lådan.

De tittar på varandra och på varandras kameror.

De vrider och vänder på sina kameror, Arne sträcker fram sin kamera mot Lisa.

Efter ett par sekunder tar hon Arnes kamera och ger sin till honom, de ler åt varandra.

Lisa går där ifrån med den röd-gula kameran till rutschkanan.

Arne sitter kvar och leker med den blå-gula kameran.

Hela denna lilla sekvens varar under 30 sekunder. I denna sekvens leker Lisa med en låtsaskamera, sedan kommer Arne fram och vill också leka med kamerorna. De sitter mitt emot varandra och leker med sina kameror, sedan kommunicerar de genom att titta på varandra. Arne visar vad han vill genom att sträcka fram sin kamera mot Lisa och hon nappar på erbjudandet och byter kamera med Arne. Detta är också en lek i samförstånd, som Niss och Söderström (1996) skriver om, d.v.s. båda är överens om leken, det räcker med att Arne sträcker fram kameran mot Lisa och hon är med på att byta direkt. Vidare skriver Niss och Söderström om att det krävs ömsesidighet i leken, att man leker på jämställd nivå och på lika villkor och det gör Arne och Lisa i detta fall. Skulle de inte göra det skulle t.ex. Arne bara ta Lisas kamera om hon inte var med på leken.

5. Diskussion

I detta kapitel binds litteratur och resultat samman i en diskussion, och här diskuteras metoden jag har valt och resultatet analyseras, här kommer även mina egna reflektioner med.

Jag kommer också i diskussionen försöka utröna om jag har uppnått mitt syfte och fått svar på min frågeställning, nämligen: ”Hur kommunicerar små barn i leken?”

5.1 Metoddiskussion

Jag valde att använda mig av videoobservationer som metod för att samla in data till min undersökning, detta eftersom jag tycker att den metoden fungerar bäst för mig och jag missar mindre än om jag gör egna anteckningar. En stor risk man tar när man gör anteckningar är att man kan missa någon situation. Detta bl.a. eftersom de flesta leksituationer hos små barn oftast består av väldigt korta sekvenser. Holmsen (2005) skriver att video är pålitligare än de egna fortlöpande anteckningarna, och det håller jag med om. Vidare är det bra, tycker jag, att man kan titta på de olika situationerna flera gånger, och varje gång man tittar upptäcker man något nytt. Man får också med saker som kroppsspråk, mimik, rörelser, blickar etc. när man filmar, detta är saker som man lätt glömmer eller inte hinner med att anteckna. För mig har det fungerat bra med videoobservationer, då jag känner att jag i lugn och ro har kunnat analysera de olika situationerna som uppstått. Björndal (2005) beskriver två huvudsakliga fördelar med att använda videokamera. Den första fördelen är, att man bevarar ett pedagogiskt ögonblick, ett ögonblick som säkerligen skulle ha gått förlorat annars. Den andra fördelen Björndal (2005) nämner är att man bevarar detaljer som mimik, kroppsspråk etc., detta är fördelar som jag också såg när jag valde denna metod. Precis som jag trodde, när jag har valt ut vilka sekvenser jag skulle ha med, upptäckte jag nya detaljer för varje gång jag tittade, som t.ex. blickar och mimik, ett exempel är i den tredje leksituationen, där jag efter att ha tittat på filmen en andra gång upptäckte blicken som Calle ger innan han ignorerar Arne och fortsätter att leka med bilarna.

Inom det område som jag valde att skriva en rapport om lämpar sig videoobservationer synnerligen väl. Detta eftersom jag skulle studera hur barn som saknar ett verbalt språk kommunicerar med varandra. I och med att barnen saknar det verbala språket så blir

kroppsspråk, mimik, handgripligheter och blickar extra viktiga att studera eftersom det är framförallt på dessa sätt som små barn kommunicerar med varandra i min undersökning.

Om jag då hade använt mig av fortlöpande anteckningar istället för att använda mig av videokameran, är risken stor att en hel del av barnens kommunikation hade undgått mig, eftersom jag inte kunnat "se" kommunikationen samtidigt som jag koncentrerat mig på att föra anteckningar.

Finns det då inga nackdelar med videoobservationer?

Jo det gör det, jag håller med Björndal (2005) om att när man filmar kan en del situationer utebli eftersom man bara får med det som kameran är riktad mot. Därmed kan en del situationer utebli eftersom de inte finns med på filmen. Jag har säkert missat någon situation, men jag tror jag hade missat mer av den kommunikation som sker genom mimik, kroppsspråk etc. om jag istället fört anteckningar. Vidare kan jag även känna att analysen av videomaterialet var ganska krävande och tog längre tid än vad det hade gjorts om jag fört anteckningar.

Jag tycker ändå att fördelarna väger klart upp nackdelarna som kan finnas. Ett exempel på saker i kommunikationen som jag tror man lätt missar om man enbart för anteckningar är de blickar barnen utbyter. Många gånger när barn som lekt mycket med varandra leker, behövs det bara att de tittar på varandra för att de ska veta vad de ska göra eller leka. Detta är nog lätt att missa om man bara för anteckningar. Ett exempel på detta är när Arne för andra gången kör på Calle i den tredje leksituationen, för att få hans uppmärksamhet, och äntligen får det. Det räckte med att de tittade på varandra så startade leken med att Calle knuffar Arne som sitter på "lära gå vagnen". Om jag istället för videoobservation fört anteckningar tror jag att risken är stor att jag missat den blick de gav varandra innan leken började, detta för att min egen blick i så fall varit koncentrerad på att anteckna.

Om jag skulle göra om undersökningen, eller göra en ny inom samma område, skulle jag nog ändå använda videoobservation som metod. Men kanske att jag då hade ställt kameran på ett stativ och försökt filma så mycket som möjligt av rummet, samtidigt kunde jag då också ha fört anteckningar för att täcka upp det som händer i de delar av rummet som jag inte får med i kameran. Eftersom jag har videokameran behöver jag ju inte samtidigt titta på vad som händer i de delar av rummet som kameran inte täcker upp. På detta sätt hade jag kunnat täcka hela rummet och missat så lite som möjligt. Alternativt kunde jag använt mig av två kameror för att täcka hela rummet, men då hade nog analysarbetet blivit ganska stort och jobbigt. Vidare skulle

jag vid ett annat tillfälle tänka på att inte börja filma direkt när jag kommer in i rummet, utan först sitta med kameran kanske 10 min. för att de små barnen ska vänja sig vid den. I och för sig märkte jag att när barnen är så pass små så tappar de ganska snart intresset för mig och min konstiga sak jag håller i handen. Med äldre barn får man nog sitta en längre stund innan man börjar filma. Ett annat tips är att man låtsas filma i början för att slippa dessa episoder då intresset för mig och min kamera är större än den för lek. Vidare skulle jag, till en annan gång se på vilket urval av barn jag har innan jag avgränsar vilken åldersgrupp jag skulle använda. Denna gång hade jag valt 1½-2½ år, problemet var bara att det äldsta barnet av de jag hade att välja på till mitt urval var två år och en månad. Fem månader, som det är upp till två och ett halvt år, är ganska mycket i denna ålder, men den åldersavgränsning jag gjorde var redan gjord.

5.2 Resultatdiskussion

I denna undersökning som jag har gjort ingick sex barn, vilket är ett litet urval. Detta gör att man inte kan generalisera och tro att alla barn kommunicerar som de har gjort i mina observationer. Man får se det som att barnen på den avdelning där jag har gjort videoobservationerna kommunicerar på det sätt som min undersökning visar. Jag tror i och för sig inte att deras sätt att kommunicera skiljer sig från hur de flesta andra barn gör när de kommunicerar med varandra. Denna undersökning handlar om hur små barn kommunicerar i leken. Den ålder jag valde att inrikta mig på var 1½-2½ år. Enligt Svensson (1998) använder sig barn i tvåårsåldern av 200-300 ord. Men i min undersökning är det endast Elsa (25 månader) som överhuvudtaget säger något. Om jag tittat på vilket urval jag hade att välja på vid min VFU, kunde jag ha begränsat åldern lite snävare, kanske 1½-2 år. Det händer mycket på fem månader från Elsas 25 månader till 2½ år och då hade det nog varit, tror jag, mer verbal kommunikation i form av tvåordssatser som Svensson (1998) skriver att de använder sig av i åldern 1½-2½ år.

Ellneby (1991) skriver att när barnen är i åldern 1½-2 år lär de sig ofta gå och kan då ha en tyst period när de inte pratar så mycket för att språkutvecklingen går långsammare. De flesta barnen i min undersökning befinner sig inom detta halvår och det skulle kunna förklara varför det är så lite verbal kommunikation, eller så kan de helt enkelt inte prata så mycket ännu.

Men jag tror det hade blivit mer verbal kommunikation om något barn mer än Elsa varit mellan 2-2½ år.

Undersökningen som jag har gjort visar att små barn som saknar ett verbalt språk gör sig förstådda och kommunicerar med hjälp av kroppsspråk, mimik, blickar, imitation och att handgripligen visa vad man vill. De gör sig också förstådda genom tidigare erfarenheter i samspel med barn. Med det menar jag att två barn som brukar leka med varandra behöver bara titta på varandra för att veta vad de ska göra eller leka.

Vygotskij (1995) menar att imitation spelar en stor roll för barnets lek och att de leker det de ser den vuxne göra, men de imiterar inte enbart det de vuxna gör utan även det andra barn gör. Mycket av det barnen gör eller leker är en imitation av de vuxna, för det är ju de vuxna som ger barnen erfarenheter och kunskaper och därför blir det mesta barnen gör en imitation som de sedan assimilerar som sin egen kunskap. Men det är även vanligt förekommande i min undersökning att barn även imiterar andra barn. Granberg (1999) menar också att barnen vid 1½-2 års ålder börjar imitera vad de vuxna gör, men i min undersökning imiterar barnen också varandra d.v.s. de gör som de andra barnen gör. Ett exempel på detta är den första leksituationen där de andra barnen härmar och imiterar det Elsa gör. Detta ser man även när de blir äldre, även 5-åringar imiterar varandra. Hur många gånger har man i, t.ex. en samling inte sagt till ett barn att vara tyst eller sitta still, varpå ett barn som sitter jämte gör precis likadant. Niss och Söderström (1996) skriver om lekens grunder och då bl.a. ömsesidighet d.v.s. att man leker på lika villkor oavsett hur gammal eller stark man är. I den första situationen är det ingen ömsesidighet utan det är enbart Elsa som bestämmer när de ska leka och hur länge. Vidare anser Niss och Söderström att det är viktigt med samförstånd om vilken lek man leker för att det ska bli gemensam lek. Detta har fungerat bra i alla leksituationer som jag har observerat, barnen har direkt förstått vilken lek det är de ska leka. Men i den första situationen fungerade det inte riktigt.

Niss och Söderström (1996) anser att det är viktigt med samförstånd för man måste vara överens om att det är en lek man håller på med. En del barn kan ha svårt att förstå signalerna, när det är på lek och när det är på allvar. I de flesta situationer har barnen lekt i samförstånd, det har en del gånger räckt med en blick för att leken ska komma igång.

Vidare menar Niss och Söderström att en annan viktig ingrediens för att kunna leka är att barnen kan turtagning d.v.s. att de kan ge och ta och förstå att nu är det din tur sedan är det min tur. Ett exempel på turtagning är när Arne (22 månader) och Anders (24 månader) leker tittut leken i "mjukispoolen" vid draperiet.

Jag håller med Michélsen (2005) när hon skriver om att en viktig del i samspel med andra barn och vuxna är social kompetens. Jag tycker att alla barn ger uttryck för att de har social kompetens, de leker med varandra på lika villkor. Det ser man vid samtliga situationer utom då i den första leksituationen, där Elsas beteende antingen beror på bristande social kompetens eller missförstånd mellan henne och de övriga barnen i samförståndet över vilken lek de ska leka.

Undersökningen jag har gjort har hjälpt mig att bli mer lyhörd inför barnen. De små signaler som barnen ger och som jag inte har uppfattat tidigare, har jag blivit mer medveten om. Jag har, genom den litteratur jag läst insett att allt är kommunikation och det har gjort att jag letat efter olika sätt på vilka barnen kommunicerar. Man har nästan blivit som en psykolog och försökt analysera vad barnen menar med de olika blickar, gester och rörelser de gör. Jag anser att det är väldigt viktigt att veta hur barn kommunicerar med varandra och med vuxna, eftersom det hjälper även oss vuxna att förstå vad de menar.

Jag tycker mig ha fått en ökad medvetenhet så att jag kan se de signaler som barnen ger i leken. Jag tycker att syftet med undersökningen är uppnått och likaså den problemformulering jag hade nämligen: Hur sker kommunikation mellan små barn i leken? Vilka olika uttryckssätt använder barnen sig av när de kommunicerar med varandra i leken? De sätt, på vilka barnen kommunicerade och tog kontakt med varandra i leken i min undersökning var genom kroppsspråk, blickar, handgripligt, mimik, imitation och Anders ljud i den första leksituationen. Det var mest på ett icke-verbalt sätt som barnen uttryckte sig. Elsa var det enda av barnen som uttryckte sig verbalt. Det är säkert så att dessa barn som inte uttryckt sig verbalt pratar annars, men inte i de situationer som jag observerat med videokameran. Elsa var den enda som uttryckte sig verbalt och det var hon som styrde leken i de situationer som hon är med i.

Avslutningsvis kanske det vore en bra idé att låta all personal på t.ex. en avdelning gå en kurs eller en utbildning i barns kommunikation, om det finns. Efter en tid kunde man sedan analysera hur pedagogernas uppfattning av barns kommunikation har förändrats, har pedagogen blivit bättre på att läsa av barnens kommunikativa signaler? En intressant vinkling av mitt arbete som det skulle vara spännande att kunna genomföra någon gång i framtiden.

Källförteckning

- Björndal, Cato R. P. (2005). *Det värderande ögat*, Stockholm: Liber AB
- Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*, Trelleborg: Berlings Skogs AB
- Ellneby, Ylva (1991). *Barns rätt att utvecklas*, Eskilstuna: Tuna Tryck AB
- Granberg, Ann (1999). *Småbarns metodik*, Stockholm: Liber AB
- Holmsen, Merete (2005). *Samtalsbilder – en väg till kommunikation med barn*,
Lund: Grahns Tryckeri AB.
- Howes, C (1988). *Peer interaction of young children*.
Monographs of the society for research in child development, 53, 1-88,
- Michélsen, Elin (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*, Stockholm: Liber AB.
- Nilsson, Björn (2005). *Samspel i grupp*, Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-Karin (1990). *Kommunikation – samspel mellan människor*, Lund: Studentlitteratur
- Niss, Gunilla & Söderström, Anna-Karin (1996). *Små barn i förskolan*, Lund: Studentlitteratur.
- Rakstang, Eck & Rognhaug, Berit (1995). *Specialpedagogik i förskolan*,
Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2005). *Allmänna råd och kommentarer – Kvalitet i förskolan*, Stockholm:
Fritzes förlag
- Svensson, Ann-Katrin (1998). *Barnet, språket och miljön*, Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplan för förskolan – Lpfö 98*, Stockholm: Fritzes förlag
- Vygotskij, Lev S (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*, Göteborg: Daidalos AB
- Westerlund, Monica & Segnestam, Ylva (1990). *Ett rikt språk*, Arlöv: Berlings
- Williams, Pia (2006). *När barn lär av varandra – samlärande i praktiken*, Stockholm:
Liber AB

(Bilaga 1)

Till berörda föräldrar, angående studien om hur små barn kommunicerar i leken.

Hej!

Mitt namn är Christina Algotsson och jag arbetar som barnskötare på xxx förskola.

Jag håller på att vidareutbilda mig till förskollärare, och skall nu slutföra min utbildning genom att skriva ett examensarbete under våren och sommaren.

Mitt examensarbete går ut på att jag vill undersöka hur små barn tar kontakt med varandra i leken.

Jag har tänkt filma ert/era barn när de leker för att ha det som underlag, tillsammans med litteratur som jag läser, och behöver därför er tillåtelse till att filma ert/era barn.

Det är bara jag som kommer att se videofilmen och efter avklarat examensarbete kommer jag att radera bandet

Har ni några frågor eller funderingar så är ni välkomna att ta kontakt!

Med vänliga hälsningar
Christina Algotsson

Barnets namn: _____

Målsmans underskift